

Відгук

**офіційного опонента – завідувача відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України,
доктора педагогічних наук, професора,
Локшиної Олени Ігорівни
на дисертаційну роботу Федчишин Надії Орестівни
“Розвиток ідей гербартіанської педагогіки в теорії і практиці
німецькомовних країн (друга половина XIX – XX ст.)”,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки**

Розвиток демократичних процесів в Україні, становлення загальнонаціональної ідентичності в умовах відкритості країни Європі та світу обумовлюють необхідність трансформації освіти на засадах європейських цінностей. Згідно з дослідженням «Цінності європейців» (2012), проведеному Євробарометром під егідою Європейської Комісії у 27 країнах Європейського Союзу, спільними ціннісними орієнтирами на теренах Європи є права людини, мир, демократія, свобода кожного громадянина, верховенство права. Важливим у цьому контексті виглядає подальша гармонізація української освіти з загальноєвропейськими постулатами з урахуванням прогресивних досягнень вітчизняної педагогіки. В умовах пошуків українською освітою перспективних шляхів демократизації, гуманізації та індивідуалізації навчально-виховного процесу, побудови нових взаємин між учителем та учнем, спрямованих на реалізацію можливостей кожної дитини, максимального прояву нею творчої самодіяльності актуалізується інтерес до надбань світової педагогічної думки, особливо до другої половини XIX – XX століття – часу педагогічної творчості і пошуків інноваційних підходів до розвитку школи.

Важливість долучення до прогресивних здобутків педагогіки зарубіжжя окреслена у ключових законодавчих і стратегічних документах, які визначають простір функціонування національної освіти – чинних Законах України «Про освіту» (1991), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про вищу освіту» (2014), законопроекті «Про освіту» (2016), Національній доктрині розвитку

освіти (2002), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) тощо.

Значущими у цьому контексті є процеси, що відбуваються в освітніх системах розвинутих країн Західної Європи та, зокрема, у Німеччині і німецькомовних країнах з огляду як на високий рівень розвитку економік цих країн, так і сформованості громадянського суспільства з пріоритетом загальнолюдських цінностей. Потужною концептуальною платформою освітніх систем німецькомовних країн було і залишається гербартіанство, яке, розвиваючись під впливом динамічних соціально-економічних процесів протягом тривалого періоду, пройшло перевірку часом та набуло додаткових ціннісних характеристик. Тому, докторська дисертація Федчишин Надії Орестівни «Розвиток ідей гербартіанської педагогіки в теорії і практиці німецькомовних країн (друга половина XIX – XX ст.)» є актуальною і своєчасною.

Авторка переконливо аргументує актуальність теми свого дослідження наявністю виявлених суперечностей включно з недостатнім рівнем її вивчення в історії педагогіки.

Актуальність дослідження педагогіки гербартіанців для української освіти посилюється тим фактом, що за радянських часів ця педагогіка перебувала під ідеологічним впливом, що не сприяло об'єктивізму наукових розвідок. Тому, цілісний розгляд зазначеної проблематики з неупереджених позицій є актуальним для України. Завершена авторкою дисертаційна робота є одним з перших проведених в Україні досліджень в означеному контексті.

Тема роботи тісно пов'язана з проблематикою в Україні наукових досліджень кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка – комплексна наукова тема «Українська освіта в контексті трансформаційних суспільних процесів» та кафедри психологічних і педагогічних дисциплін Тернопільського національного економічного університету «Закономірності розвитку освітніх систем».

Отже, Н.О. Федчишин представила дисертаційну роботу, в якій дослідила гербартіанську педагогіку у цілісному просторі німецькомовних країн. Важливим у цьому контексті є розгляд проблеми протягом другої половини XIX – XX століть, який забезпечується завдяки застосуванню філософської категорії «розвиток» під кутом зору динаміки гербартіанських ідей.

Науковий апарат дисертації у цілому подано коректно – простежується логічний взаємозв'язок між метою дослідження, дослідницькими завданнями, реалізуючи які на засадах авторської концепції, теоретико-методологічних підходів, дисертантка ґрунтовно розробляє заявлену ідею, структуруючи напрацювання у форматі п'яти розділів і чотирнадцяти підрозділів.

Реалізація авторського спроектованого наукового пошуку обраної проблеми відображена у науковій новизні дослідження, яка є беззаперечною і очевидною. Здобувачка, спираючись на кращі досягнення філософської, психологічної, педагогічної наук, використовуючи напрацьовані наукові підходи, сформулювала вихідні положення, які уможливили зінтегрувати підходи до розв'язання концептуальних основ гербартіанства.

Здійснений аналіз результатів дослідницької роботи Н.О. Федчишин дає змогу дійти обґрунтованого висновку щодо високого рівня наукової новизни і теоретичного значення дисертаційної роботи, оскільки уперше в Україні науково проаналізовано діяльність наукової школи Й.-Ф. Гербарта, схарактеризовано теоретичну модель, змістові та структурні особливості гербартіанської педагогіки за умов реформування педагогічної освіти (теоретична концепція, удосконалення наукової педагогіки та її широке впровадження в практику, модель формальних ступенів з психологічним висновком щодо їх вибіркового застосування, обґрунтування педагогічної науки і практики за допомогою етичної християнської основи, особлива педагогічна підготовка вчителя-практика); виокремлено періоди гербартіанської педагогіки; обґрунтовано пріоритетні напрями послідовників гербартіанської педагогіки: з'ясовано шляхи інтеграції гербартіанської педагогіки у світовий освітній простір; запропоновано експертну оцінку

істориків педагогіки різних країн щодо впливу гербартіанства на розвиток освіти в цих країнах.

Проведена експертиза виконаних завдань доводить, що автору вдалося якісно розкрити теоретико-методологічні засади педагогіки гербартіанства в німецькомовних країнах (Розділ II). Дисертанткою доведено внесок гербартіанців (Ф.-В. Дьорпфельда, В. Райна, К.-Ф. Стоя, Т. Ціллера та ін.) у формулювання мети виховання, філософського обґрунтування педагогічних цілей, релігійно-філософських основ навчання на засадах практичної філософії Й.Ф. Гербарта. Викликає інтерес ідеї гербартіанців (Т. Ціллера та В. Райна) про важливість збагачення змісту освіти національними ідеями у поєднанні з загальноєвропейським контекстом.

Ґрунтовний аналіз генези педагогіки гербартіанства забезпечив дисертанту можливість розробити авторську періодизацію її розвитку з окресленням основних періодів крізь призму змін у змісті освіти, принципах і завданнях навчально-виховного процесу (завдання 2). Відзначаємо, що спираючись на здобутки гербартіанців, дослідниця достатньо компетентно розкриває у позначених періодах як теоретичну педагогіку на засадах дотримання принципів школи гербартіанства, так і практичні основи підготовки майбутнього вчителя, побудови навчального плану тощо (стор. 179-181, 194-197, 211-216). Позитивом вважаємо порушення питання про вплив національних стилів мислення (німецького, французького, англосаксонського) на компаративні дослідження.

Важливим результатом, отриманим дисертанткою у процесі дослідження, є визначення нею концептуальних засад та соціально-педагогічних аспектів гербартіанської педагогіки (завдання 3). Авторка правомірно акцентує увагу на гуманістичній спрямованості педагогіки гербартіанства з такими вихідними положеннями, як: організація шкільної освіти зумовлювала певні потреби тогочасного суспільства щодо реалізації принципу цілісності, наступності освіти, взаємозв'язку різних етапів навчання і виховання учня (стор. 240-243, 259-262). Цінним для української педагогіки є цілісне представлення

авторських дидактичних систем Г.-А. Лінднера та О. Вільмана.

Заслуговує на позитивну оцінку аналіз гербартіанства як наукової школи у форматі теоретичної моделі у широкому розумінні (завдання 4) з окресленням змістових та структурних особливостей гербартіанської педагогіки в процесі реформування педагогічної освіти.

Дисертанткою розкрито шляхи інтеграції гербартіанської педагогіки в освітній простір Австрії, Австро-Угорщини, Швейцарії (завдання 5) на засадах транснаціональної мовної, культурної та освітньої спільності. Слід звернути увагу на виокремлення дослідницею відмінностей – у дисертації доведено, що гербартіанська педагогіка знайшла найбільше визнання на теренах Австро-Угорської імперії та безпосередньо вплинула на навчальні плани, підручники, посібники, навчальні матеріали, методики, адже гербартіанство та його педагогіка змогли там отримати взірцевий, домінуючий статус.

До заслуг дисертантки варто віднести й аналіз педагогічного спрямування системи освіти Австро-Угорщини, яка виявилася найбільш придатною для гербартіанської педагогіки, оскільки наприкінці XIX століття в австро-угорських університетах було узаконено теологічну й модернізовано філософськи зорієнтовану теоретичну педагогіку в системі освіти на засадах принципів школи гербартіанства. В університетах гербартіанці очолювали новостворені кафедри педагогіки та визначали спрямованість університетської освіти. Автором справедливо констатовано, що гербартіанство стало однією із засадничих течій самобутньої центральноєвропейської освіти (стор. 139-142) та як домінуючий напрям у Німеччині, Австро-Угорщини, Швейцарії другої половини XIX століття, а гербартіанська школа мала всі наукові соціологічні характеристики парадигми.

Беззаперечну цінність має експертнозорієнтований вектор дослідження. У п'ятому розділі позиціоновано оцінку відомими експертами-гербартіанознавцями з дев'яти країн (Німеччина, Австрія, Швейцарія, Польща, Угорщина, Болгарія, Бельгія, Словенія та Японія) впливу гербартіанської

педагогіки на розвиток освіти в цих країнах, перспектив подальшої практичної реалізації їх парадигми, значущості розвитку герbartіанської педагогіки в сучасних умовах (завдання 6).

Як позитивний факт відзначаємо те, що дисертантка працювала з джерелами в оригіналі, що збільшує цінність дисертації. Уведення для користування широкими педагогічними колами в Україні автентичних документів, праць та розробок герbartіанства стало можливим завдяки науковому стажуванню за темою докторської дисертації в Берлінському університеті імені Гумбольдта (стипендія ДААД). Оригінальні матеріали цього дослідження розширюють традиційні підходи в процесі викладання дисциплін «Порівняльна педагогіка», «Історія зарубіжної педагогіки» тощо. Для всебічної оцінки та більш ефективного використання теоретичної спадщини герbartіанців доцільним є, на переконання дисертантки видання їх творів українською мовою.

Результати дослідження пройшли належну апробацію. У дисертації коректно сформульовано концептуальний апарат наукового пошуку; потужна джерельна база (746 – іноземними мовами з 989 найменувань), логічний і послідовний виклад матеріалу, обґрунтовані та чіткі висновки до розділів та загальні висновки свідчать про валідність виконаного дослідження, його теоретичне і практичне значення та дозволяють кваліфікувати як цілісне, завершене дослідження.

Автореферат відповідає змістові дисертації й розкриває її основні положення.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Н.О. Федчишин у цілому, вважаємо за необхідне вказати на окремі недоліки, озвучити дискусійні моменти, висловити побажання щодо подальшого удосконалення тексту:

1. Відзначаючи якісний рівень наукового апарату дисертації, водночас звертаємо увагу на недоцільність обмеження дослідження 2005 роком, тим більше, що і сама дисертантка пише (наприклад, автореферат, стор. 5) про

умовність верхньої хронологічної межі, обґрунтовуючи це активізацією використання досягнень наукової школи Й.-Ф. Гербарта на сучасному етапі.

2. На схвалення заслуговує солідна методологічна основа дослідження, яка охоплює провідні філософські, психологічні та педагогічні парадигми наукового пізнання гербартіанської педагогіки, історико-культурний, системний, діяльнісний, синергетичний підходи тощо. Збагаченню методологічної основи з огляду на заявлений формат розгляду гербартіанської педагогіки у динаміці (назва дисертації «Розвиток ідей гербартіанської педагогіки в теорії і практиці німецькомовних країн (друга половина XIX – XX ст.)), сприяло б включення постулатів діалектики, як науки про закономірності процесу розвитку та, зокрема, філософської категорії «розвиток», як основного предмету діалектичного пізнання.

3. Слід вітати застосування дисертанткою методу моделювання (хоча і не названого у переліку методів дослідження). Теоретична модель гербартіанської педагогіки у дисертації забезпечила холістичне представлення сутності цього багатогранного педагогічного феномену. Водночас, вважаємо, що зазначена модель потребує детальної інтерпретації, що не зроблено в дисертації, хоча більшість компонентів зазначеної моделі висвітлено у розділах рецензованого дослідження.

4. Враховуючи компаративний характер дисертації, важливим виглядає дослідження функціонування наукової школи гербартіанців у контексті становлення теоретичних засад компаративістики.

5. Логіка взаємозв'язку наукового апарату є умовою структурованого представлення дисертантом отриманих результатів. Йдеться про кореляцію між завданнями та змістовим наповненням висновків, що не повною мірою дотримано дисертантом.

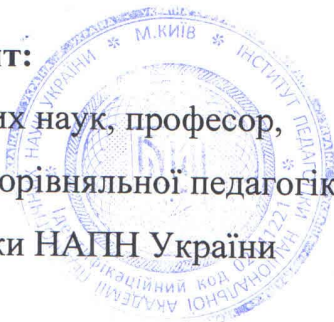
Однак висловлені зауваження та побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку аналізованої роботи. Як засвідчує зміст дисертації, поставлені завдання у процесі дослідження було виконано.

Загальний висновок:

Дисертаційна робота «Розвиток ідей гербартіанської педагогіки в теорії і практиці німецькомовних країн (друга половина XIX – XX ст.)» за змістом, висновками, одержаними результатами відповідає профілю спецради Д 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року за № 567, що висуваються до докторських дисертацій, а її автор Федчишин Надія Орестівна – заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
Завідувач відділу порівняльної педагогіки
Інституту педагогіки НАПН України

О.І. Локшина

22.11.2016 р.

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС

СТВЕРДЖУЮ

Завідуючий відділом кадрів
Інституту педагогіки НАПН України

Локшина О.І.